

Gezin nog steeds populair

Freek Bucx

Ook al is het gezin niet meer de hoeksteen van de samenleving en zijn samenlevingsvormen zonder kinderen sterk in opkomst, het gezin is nog steeds een populaire samenlevingsvorm. Het gezin van nu lijkt vaak niet meer op het traditionele gezin van vroeger, met een getrouwde vader en moeder met kinderen. Vergeleken met vijftig jaar geleden is er meer diversiteit in de manier waarop aan gezinsverbanden wordt vormgegeven. Ook de verhoudingen binnen het gezin zijn veranderd.

Als naar de samenstelling van huishoudens in Nederland wordt gekeken (tabel 1) valt op dat huishoudens steeds vaker uit slechts één persoon bestaan en minder vaak uit gezinnen met kin-

deren. Gezinnen met kinderen maken tegenwoordig nog ongeveer een derde uit van het totale aantal huishoudens. Mensen wonen steeds vaker, al dan niet tijdelijk, alleen; het aandeel alleen-

Tabel 1 – Huishoudens naar samenstelling en leeftijd hoofd huishouden (35-49 jaar) (in procenten en aantallen x 1000)

	1995	2000	2005	2010
alleenstaanden (%)	19,0	20,9	22,5	24,1
eenoudergezinnen (%)	8,2	8,8	10,1	11,1
(niet) gehuwde paren (%)	72,5	69,9	67,0	64,4
zonder thuiswonende kinderen	13,2	13,0	12,3	11,6
met thuiswonende kinderen	59,4	56,8	54,7	52,7
overige huishoudens (%)	0,3	0,3	0,4	0,4
totaal (x 1000)	1997	2087	2201	2191
waaronder (%)				
aandeel huishoudens met kinderen	67,5	65,7	64,9	63,9

Bron: CBS (Huishoudensstatistiek)

staanden is in de afgelopen decennia dan ook fors gestegen. Dan gaat het bijvoorbeeld om jongeren, maar ook om ouderen die weduwe of weduwnaar zijn geworden. Desalniettemin is het gezin met kinderen als samenlevingsvorm in Nederland nog steeds populair. Bijna twee derde van de volwassenen vormt in de maatschappelijk meest actieve periode van hun leven (tussen 35 en 50 jaar) een gezin (De Graaf 2011).

Al dan niet gehuwd...

De manier waarop het gezinsleven wordt vormgegeven is in de afgelopen vijftig jaar ingrijpend veranderd. De meeste van deze veranderingen vonden plaats in de jaren zestig, zeventig en tachtig van de vorige eeuw. Zo steeg de gemiddelde leeftijd waarop mensen hun eerste kind krijgen. Kregen vrouwen in 1970 gemiddeld op 24-jarige leeftijd hun eerste kind, inmiddels is dat met 29 jaar (De Graaf 2011). Daarmee behoren Nederlandse moeders tot de oudsten in de wereld. Mede doordat mensen tegenwoordig later aan kinderen beginnen, krijgen zij ook vaak minder kinderen en blijven meer mensen (gewild of ongewild) kinderloos. Gezinnen zijn dus gemiddeld genomen kleiner geworden. Op dit moment heeft 42 procent van de gezinnen twee thuiswonende kinderen; 41 procent van de gezinnen heeft één thuiswonend kind. Met 17 procent vormen grote gezinnen met drie of meer kinderen een minderheid. Een andere verandering is dat mensen tegenwoordig minder snel geneigd zijn om te trouwen dan circa vijftig jaar geleden. Ruim de helft van de ouders is niet getrouwd op het moment dat het eerste kind wordt geboren, en steeds meer ouders blijven ook na de geboorte van hun eerste kind ongehuwd samenwonen (De Graaf 2011). Het gehuwde paar met kinderen is nog steeds verreweg de meest voorkomende gezinsvorm, maar niet-getrouwde paren met kinderen zijn duidelijk in opkomst. Daarnaast is ouderschap tegenwoordig ook weggelegd voor stellen die vroeger geen kinderen konden krijgen, zoals koppels met een vruchtbaarheidsprobleem en homoseksuele en lesbische stellen.

... of gescheiden

Mensen gaan tegenwoordig eerder uit elkaar dan een halve eeuw geleden. Volgens de meest recente berekeningen strandt ruim een op de vier huwelijken. In meer dan de helft van de gevallen zijn daar kinderen bij betrokken. Daarnaast besluiten ook steeds meer ongehuwde samenwoners uit elkaar te gaan, en ook hier zijn in toenemende mate kinderen in het spel. In totaal krijgt een kwart van alle kinderen gedurende hun jeugd met veranderingen in de gezinssamenstelling te maken, vaak doordat ouders besluiten uit elkaar te gaan (De Graaf 2011). Als ouders uit elkaar gaan, worden de kinderen in de meeste gevallen gedurende een korte of langere periode opgevoed door een van beide ouders in een eenoudergezin; meestal is dat de moeder. Ongeveer 15 procent van alle gezinnen met kinderen bestaat uit een eenoudergezin. Steeds meer gescheiden paren met kinderen kiezen voor een co-ouderschap, waarbij het kind deels bij de ene en deels bij de andere ouder woont. Dit komt bij één op de vijf scheidingen voor. Een stiefgezin ontstaat wanneer een alleenstaande ouder met een nieuwe partner gaat samenwonen of trouwen. Het aantal stiefgezinnen is de laatste jaren fors toegenomen; inmiddels vormt 7 procent van alle paren met kinderen een stiefgezin. In ongeveer een derde van

Gezinsrapport 2011

Een portret van het gezinsleven in Nederland

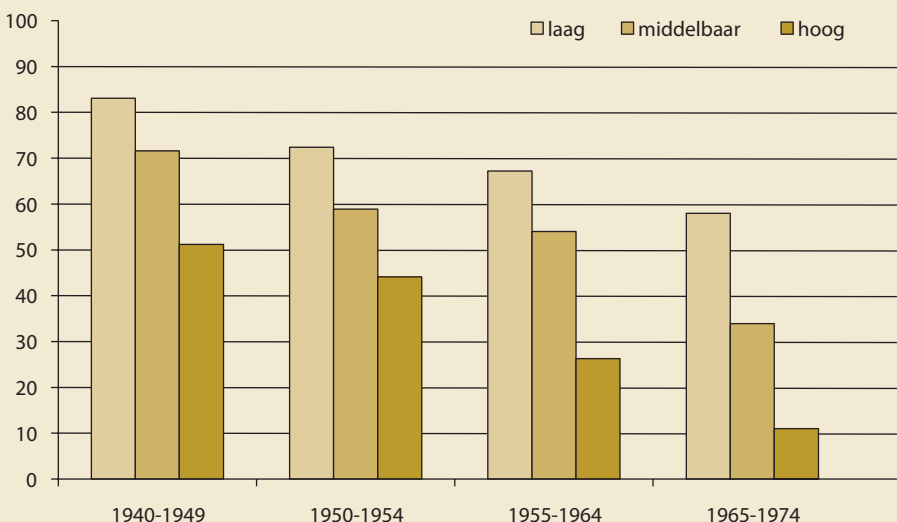
deze stiefgezinnen hebben ouders ook gezamenlijke kinderen (De Graaf 2011). Deze veranderingen in het gezinsleven

hangen nauw samen met veranderingen in normen en waarden van mensen. Sinds de jaren zestig is de tolerantie toegenomen ten aanzien van verschillende manieren waarop mensen hun gezin willen vormgeven. Kinderloosheid, kinderen krijgen en opvoeden binnen een niet-huwelijkse relatie, alsook kinderen opvoeden binnen een homoseksuele relatie worden steeds meer geaccepteerd. De veranderde opvattingen en gedragingen op het gebied van relaties en gezin maken deel uit van meer algemene processen van individualisering, secularisering en modernisering: mensen richten hun leven graag naar eigen inzicht in en laten zich minder leiden door wat door kerk of familie wordt voorgeschreven en voorgeleefd (Liefbroer 2003).

Verhoudingen binnen gezin

Niet alleen de samenstelling en vorm van gezinnen is in de loop der tijd veranderd, ook de rolverdeling binnen het gezin en de verhoudingen tussen de

Grafiek 1 – Aandeel vrouwen dat een eerste kind kreeg voor of op 28 jarige leeftijd naar opleidingsniveau, geboorteperioden vrouw (in procenten)

Bron: CBS (Onderzoek Gezinsvorming 2008)

gezinsleden is veranderd. Met name de positie van de moeder is de afgelopen decennia gewijzigd. Moeders combineren in toenemende mate de zorg voor kinderen met betaald werk. Na de geboorte van het eerste kind houden de meeste vrouwen tegenwoordig hun baan, al werken zij wel vaak in deeltijd.

in te brengen dan vroeger en beslissen over veel zaken mee. Met name in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw hebben er in het opvoedingsklimaat belangrijke veranderingen plaatsgevonden. De traditionele *bevelshuishouding*, met vader en moeder aan de macht, heeft plaats gemaakt voor een

Ouders houden rekening met de wensen van de kinderen en moedigen hen aan een zelfstandige houding aan te nemen.

Verder is het aantal uren dat moeders met kinderen werken de laatste jaren duidelijk gestegen (Janssen en Portegijs 2011). Vroeger werd nogal eens gedacht dat ouders daardoor minder tijd met hun kinderen zouden doorbrengen en dat dat ten koste van de kwaliteit van de opvoeding zou gaan. Dat blijkt niet het geval: ondanks de toegenomen tijd die aan betaald werk wordt besteed, gaat er tegenwoordig juist meer tijd naar de kinderen dan vroeger, zo blijkt uit tijdsbestedingsonderzoek (Cloin en Schols 2011). Ook de manier waarop ouders met hun kinderen omgaan is in de afgelopen decennia veranderd. De machtsbalans tussen ouders en kinderen is evenwichtiger geworden: kinderen hebben meer

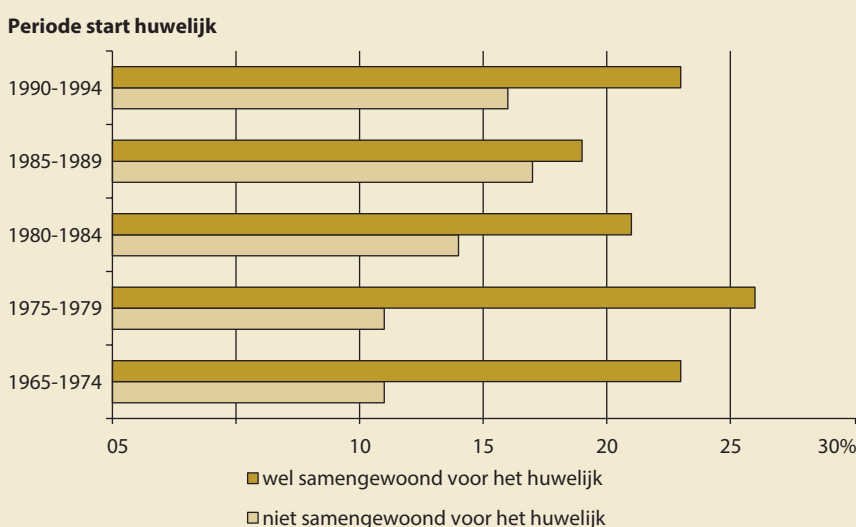
onderhandelingshuishouden (De Swaan 1982; Rispens et al. 1996). Opvoeden is in plaats van *leiden* meer *begeleiden* geworden. Waar vroeger regels meer van bovenaf werden opgelegd, besteden ouders nu veel aandacht aan het geven van uitleg over waarom iets moet of niet mag. Ook mogen veel kinderen nu – zeker als ze al wat ouder zijn – meepraten en meebeslissen over de regels en de gevolgen van het overtreeden ervan. Ouders houden op deze manier rekening met de wensen van de kinderen en tegelijkertijd moedigen zij hen aan een zelfstandige houding aan te nemen. Dat laatste vinden ouders heel belangrijk in de opvoeding: dat hun kinderen opgroeien tot autonome, assertieve individuen die in staat zijn

De eerste minister van Jeugd en Gezin André Rouvoet (foto: Marie Cecile Thijs)

hun eigen mening te bepalen en eigen keuzen te maken. Er lijkt wat dat betreft sprake van een mentaliteitsverandering bij ouders, waarbij individuele keuzevrijheid centraal is komen te staan. Deze verandering weerspiegelt de veranderingen in normen en waarden die zich in de samenleving als geheel in de afgelopen decennia hebben voorgedaan (Bucx en De Roos 2011).

Grafiek 2 – Aandeel echtscheidingen binnen 14 jaar

Bron: CBS (Onderzoek Gezinsvorming 2008)

Overheid en gezin

Het gezinsbeleid van de Nederlandse overheid is van oudsher niet specifiek op gezinnen gericht. Er is sprake van een zogenoemd impliciet gezinsbeleid. Beleid dat invloed op gezinnen heeft wordt vanuit afzonderlijke beleidsterreinen gemaakt, zoals sociale zaken, onderwijs en justitie (Hoek 2008). Een uitzondering hierop vormt de periode tussen 2007 en 2010, ten tijde van het kabinet Balkenende IV, met een minister voor Jeugd en Gezin en er aan een meer samenhangend gezinsbeleid werd gewerkt

Het gezinsbeleid van de Nederlandse overheid richt zich op het zorgen voor een wettelijk kader. Daarnaast stelt zij

zich ten doel de noodzakelijke financiële en praktische (rand-)voorwaarden te scheppen, waardoor ouders voldoende tijd en geld hebben om voor hun kinderen te zorgen. De opvoeding zelf is in de ogen van de overheid een privézaak van ouders of verzorgers; zij zijn hier primair verantwoordelijk voor en hebben een grote vrijheid om de opvoeding van de kinderen naar eigen inzicht vorm te geven. Het gezinsbeleid van de overheid kenmerkt zich van oudsher dan ook door terughoudendheid op dit gebied (De Hoog 2003; Hoek 2008). De overheid bemoeit zich in principe

*Het gezinsbeleid van
de overheid
kenmerkt zich door
terughoudendheid*

niet inhoudelijk met de opvoeding, behalve wanneer ouders aantoonbaar falen en de veiligheid en gezondheid van de kinderen gevaar loopt, zoals is vastgelegd in de diverse kindbeschermingswetten. In de laatste twee decennia lijkt de rol van de overheid bij de opvoeding van kinderen groter te zijn geworden (Bucx en Bot 2012). De overheid neemt meer initiatieven om problemen te voorkomen en is geneigd eerder in te grijpen in gezinsituaties. ◀

Freek Bucx is wetenschappelijk onderzoeker bij het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en redacteur van het Gezinsrapport 2011. Een portret van het gezinsleven in Nederland, SCP, Den Haag.

*Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:
maatschappijenpolitiek@prodemos.nl*

Mijmeringen rond de troon

Oranje en het gemene volk

Als je een monarchie wilt, ga er dan ook een beetje beschaafd mee om. Met onderscheiding. Dat doen wij niet. De belangrijkste verdienste van de Oranjes lijkt te zijn dat ze zo gewoon doen, zo helemaal niet verheven. Dat vind ik raar. Maar wie ben ik? Ben ik de enige die zich ergert aan de haringkraam tegen de sokkel van Willem de Zwijger voor paleis Noordeinde, die zich plaatsvervangend schaamt voor een wc-potwerpende kroonprins, zich stoort aan het oubollige oranje kaasje als knop op onze vlaggenstok, in plaats van een martiale speerpunt zoals in beschaafde landen? Of is platte volksheid juist Oranjes streven?

Het is een eeuwenoud mechanisme: door het plebs te behagen en waar nodig te mobiliseren houdt de monarch de elite, mij dus, in toom.

De wraak van de grachtengordel

De maker heeft het kroningslied pruilend teruggetrokken, even maar. Is het fileren en vervolgens afschieten van dat lied de wraak van de jarenlang door de SBS- en *Telegraaf*-cultuur getergde elite? Is het een reactie op de heiligverklaring van de alcoholist Hazes, op het afdwingen van een fietsdoorgang onder het Rijksmuseum, op de oranje pruiken en opblaaskronen, waarmee het provinciale volk ons land wereldwijd voor gek zet? Of is het de laatste stuip trekking van de hogere cultuur? Ik denk het laatste, want inmiddels is het gedrocht toch uitgevoerd, maar of het overal is meegezongen?

Staatsrechtelijke duidelijkheid

De inhuldigingsrede van Willem IV Alexander was een helder verhaal. In rake zinnen gaf hij college over de constitutionele monarchie in relatie tot de parlementaire democratie. Adequaat schetste hij zijn positie tegenover het volk, bij welks vertegenwoordiging hij in de Nieuwe Kerk te gast was. Een volk kan zonder vorst, een vorst niet zonder volk, zo paraphraseerde hij het Plackaet van Verlaetinghe van de Staten Generaal uit 1581. Al in zijn, waarschijnlijk strak geregisseerde, televisie-interview had hij duidelijk gemaakt dat hij elke vorm van koningschap accepteert die het parlement hem zal aanbieden.

Geen kwaad woord meer over de voormalige prins Pils. Zijn inauguratietoespraak is heel goed bruikbaar als lesmateriaal bij staatsrecht en inburgering.

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

